

ne til erhvervslivets ønsker og konkurrencen med udlandet. Desværre følger Hansen ikke op på dette indledende perspektiv i det sidste afrundende kapitel. Det kunne have været interessant, hvis Hansen med sin viden om velfærdsstatens universitetspolitik eksempelvis havde diskuteret erhvervslivets aktuelle krav til kandidater eller udviklingen fra universiteter med egne folk på lederposterne til bestyrelser med eksterne medlemmer og ansatte ledere.

Det er dog mindre desiderata til en glimrende, berigende og seriøs undersøgelse af universiteternes historie i Danmark. Bogen er ikke kun et stærkt bidrag til universitetshistorien. Else Hansen har med *Professorer, studenter og polit.er* leveret et solidt bidrag til udforskningen af velfærdsstatens historie, idealer og påvirkning af det danske samfund.

Jesper Vestermark Køber

| DINO KNUDSEN: *The Trilateral Commission and Global Governance. Informal Elite Diplomacy, 1972-82*, Routledge, London & New York 2016, 272 s., 115 GBP.

Dino Knudsen har skrevet en internationalt anlagt analyse af Den Trilaterale Kommission og dens rolle i *global governance* og moderne diplomati frem til 1982. Der er tale om et pionerarbejde, der i otte fokuserede kapitler gennemgår Kommissionens oprindelse, organisation, virke og betydning. Bogen er baseret på Dino Knudsens ph.d.-afhandling ved Københavns Universitet 2013 og bygger i vidt omfang på arkivstudier, ikke mindst på Den Trilaterale Kommissions egne arkiver, som Knudsen har haft adgang til, ligesom han har haft mulighed for at deltage som observatør ved flere af Kommissionens møder.

Den Trilaterale Kommission blev grundlagt i 1973 af David Rockefeller og Zbigniew Brzezinski, der modsat traditionalister i Bilderberg-gruppen ønskede at inddrage Japan i de uformelle netværk til fremme af transatlantisk forståelse og samarbejde – i høj grad som reaktion på Richard Nixons og Henry Kissingers diplomati. Kommissionen er stadig aktiv og har siden fået flere asiatiske medlemmer og observatører.

Dino Knudsen følger motiverne til etableringen af Kommissionen og kortlægger, hvordan Kommissionen arbejder og forsøger at øve indflydelse uden at have nogen form for officielt mandat. Kommissionen er opbygget af nationale komiteer med deltagelse af fremtrædende personer inden for politik, erhvervsliv, forvaltning og medier. Alle deltager i personlig kapacitet, og Kommissionen har ingen myndighed eller officiel repræsentation. Således omfatter medlemmerne ikke

personer, der har aktuelt regeringsansvar, mens mange tidligere har haft fremtrædende positioner i regeringer eller inden for diplomati.

Bogen forfølger tre spor: For det første baggrunden, oprindelsen, formålet og det faktiske arbejde i Kommissionen. For det andet Kommissionens elitære dimension og dens forhold til demokratiet og endelig for det tredje Kommissionens praktiske bidrag til internationalt diplomati og politikudvikling. Knudsens mål er ”to evaluate the significance of the Trilateral Commission, with particular focus on the implication of its activities on the way we understand decision-making processes and diplomacy in modern, democratic societies.”

Dino Knudsen behersker sit stof og kommer godt rundt om disse problemstillinger. Han forholder sig reflekteret til de grundlæggende problemer i forbindelse med forståelsen af, hvad „governance“, „diplomati“ og ”forhandlinger” betyder og indebærer. Han argumenterer overbevisende for, at vi ikke kan reducere diplomati til kun at være forhandlinger. Diplomati omfatter tværtimod en bred vifte af kontakter og forsøgsvis udvikling af ideer og tankesæt, der ofte finder sted i uformelle fora, der som Den Trilaterale Kommission har karakter af en international tænketank, der systematisk arbejder med problemstillinger, der nøje afspejler dem, der forhandles i mere officielle fora, hvor repræsentanter for regeringer virker.

Kontakten mellem medlemmerne indbyrdes, deres videndeling – og ikke mindst medlemmernes uformelle kontakter til aktuelle beslutningstagere – er med til at sprede ideer og opfattelser, der er udviklet i Kommissionen, til bredere kredse, som arbejder med internationale relationer. Der er på den måde tale om en form for indflydelse, men vel at mærke én, det er svært at få øje på endsige påvise, ganske enkelt fordi den i sin natur er indirekte og har karakter af inspiration – modsat programmatisk med vedtagelse af resolutioner og beslutninger.

Kommissionen holder typisk både plenarmøder med alle medlemslande og regionale møder for de tre verdensdele, der deltager. En af Dino Knudsens centrale pointer er at se Den Trilaterale Kommission som udtryk for, at regeringer og det institutionaliserede internationale diplomati gradvist har mistet sit monopol på regeringsførelse. De centrale magtcentre udfordres af uformelle strukturer og initiativer fra civilsamfund på utallige niveauer, ikke kun nationalt men også internationalt. Det er på den baggrund, man skal forstå fremkomsten af Den Trilaterale Kommission og dens relative succes med at sætte en dagsorden, der også er blevet taget alvorligt af de formelle institutioner.

Et godt eksempel er dannelsen i 1975 af G7, som i både Den Trilaterales selvforståelse og Dino Knudsens udlægning i høj grad var inspireret af arbejdet i Kommissionen – som i øvrigt siden i et vist omfang har ladet sin dagsorden styre af arbejdet i G7 og G20.

Det er en del af Knudsens styrke, at han både forstår den uformelle karakter af Kommissionen og samtidig har blik for, at flere af dens centrale medlemmer i hvert fald i perioder og i visse sammenhænge har haft halvofficielle mandater, så de har kunnet afprøve ideer og udspil, uden at det formelt skete på vegne af deres respektive regeringer – men dog således, at netop disse regeringer ad denne vej kunne indhente vigtige oplysninger om andre landes reaktioner og synspunkter.

Et eksempel er Rockefeller, som Dino Knudsen i sammenhængen betegner som en ”politisk entreprenør”, der kom tæt på en rolle som ”privat statsmand”. Her kunne man have ønsket en dybere diskussion af andre eksempler, både moderne og fortidige – rollen er jo bestemt ikke ukendt – tænk på Folke Bernadotte og talrige mere eller mindre selvbestaltede fredsmæglere gennem tiden.

En af Dino Knudsens centrale pointer er, at Den Trilaterale Kommissions nyskabelse mere var den uformelle arbejdsform end dens sammensætning:

What the Trilateral Commission did was to institutionalize informality. In summary, TriCom meetings were an extraordinary opportunity to be updated on current events, get inside knowledge, and determine the position of influential decision-makers in the political and corporate world so as to be on the leading edge of current developments. ... The *form* that TriCom diplomacy took was pioneering and institutionalized informality, as a diplomatic *method*.

Konklusionen er vel underbygget og rammende, men undlader det centrale element, at arbejdet i Kommissionen også kan ses som en forløber for langt senere forsøg på i internationalt diplomati at skabe en direkte kobling mellem regeringer og civilsamfund i form af blandt andre erhvervsliv og medier. Det er sandt, at Kommissionen er elitær i den betydning, at dens deltagere helt overvejende er personer, der har haft eller har udsigt til at få fremtrædende positioner i samfundet. Men det er også sandt, at den som diplomatisk værksted inddrager grupper, der ellers kun sjældent har mulighed for at deltage i internationalt diplomati – selv på uformel basis.

Der hersker mange myter – også i international litteratur – om, hvad Den Trilaterale Kommission er og ikke er. Dino Knudsen gør det, god historisk forskning skal gøre: Han lader myte være myte, går til kilderne og undersøger sagen grundigt og redeligt med kritisk blik for det principielle og udsyn i retning af, hvad Kommissionen har og ikke har betydet for udviklingen af internationalt diplomati. Det er

godt gået, og værket er da også blevet genstand for fornem og velfortjent international opmærksomhed og anerkendelse.

For undertegnede, der siden 2011 har været formand for Danmarks nationale komite i Den Trilaterale Kommission, er det en ekstra kvalitet ved bogen, at den derved også giver indsigt i Kommissionens løbende arbejde.

Bo Lidegaard

| VALTER LUNDELL: *Det omstridda arvet. Den kommunistiska erfarenheten i dansk och svensk historiekultur*, Media-Tryck, Lunds Universitet, Lund 2017, 316 s., 370 SEK.

Skandinavisk forskning i historiebrug og erindring om Den Kolde Krig er endnu i sin vorden, i hvert fald set i forhold til international forskning, men der tegner sig dog efterhånden konturerne af et forskningsfelt repræsenteret ved blandt andre Nikolaj Petersen, Tor Egil Førland, Johan Stenfeldt, Kim Salomon og undertegnede. Valter Lundells *Det omstridda arvet* er et nyt og velkomment bidrag til dette felt. Værket, som er Lundells ph.d.-afhandling, er en komparativ analyse af kommunismens rolle i to nationale historiekulturer, den svenske og den danske. Lundells udgangspunkt er den observation, at der i begge lande er et asymmetrisk forhold mellem den måde, nazisme og kommunisme erindres på. Der råder begge steder relativt udbredt konsensus om den første -isme, mens den anden er karakteriseret ved uenighed. Formålet med afhandlingen er at undersøge, hvordan denne forskel kommer til udtryk, og hvilke årsager der ligger bag. På trods af dette erklærede udgangspunkt når Lundell faktisk den overordnede konklusion, at der i Sverige dybest set er konsensus om kommunismen som noget godt, mens den danske diskussion er karakteriseret af konflikt. Tesen om et konflikt-Danmark versus et konsensus-Sverige er ikke original, men Lundells bidrag er dels kortlægningen og komparationen mellem de to historiekulturer, dels at det kombineres med en række interessante dybdeinterviews.

Kapitlet om dansk historiekultur har stor vægt på udenrigspolitiske hændelsers betydning. For Lundell udgør nederlaget i 1864 en „Stunde null“ i dansk historiekultur: Danmark reduceredes til en småstat, hvis overlevelsesstrategi var at tilpasse sig stormagterne. Herefter følger en velskrevet om end ikke overraskende præsentation af besættelsestiden som grundfortælling, der i høj grad ligner og bygger på Claus Bryld og Anette Warrings banebrydende arbejde *Besættelsestiden som kollektiv erindring* fra 1998. Den ære, DKP fik efter besættelsen pga.